



ชื่อหนังสือพิมพ์ ไทยนิวส์	วันที่ 4 S.A. 2533	ปีที่ 40	ฉบับที่ -	หน้า 5
-------------------------------------	------------------------------	--------------------	---------------------	------------------



มรดกภาษาชน

ควาย: ความเชื่อล้านนา (๑)

ควาย เป็นสัตว์เคี้ยวเอื้องชนิด *Bubalus bubalis* ในวงศ์ Bovidae มีชื่อสามัญภาษาอังกฤษว่า Water Buffalo หรือ Indian Buffalo เฉพาะในล้านนาควายถือเป็นสัตว์เลี้ยงสำคัญ โดยเฉพาะการทำนาต้องอาศัยแรงควายตั้งแต่ไถจนกระทั่งเทียมเกวียนลากข้าวใส่ยุ้ง และเนื่องจากควายมีความสัมพันธ์กับคนอย่างใกล้ชิดจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับควายหลายอย่าง ดังเรื่องราวที่จะได้สารคดีต่อไปนี้

นิทานเรื่อง “ก่านคอควาย”

ควายส่วนใหญ่จะมีสีขาวยาวขนขาวบริเวณคอด้านล่างคล้ายมีการป้ายสีเป็นเครื่องหมายไว้ เรียกกันว่า “ก่านคอควาย” เรื่องนี้มีนิทานเล่าว่า

ครั้งหนึ่งกระต่ายจอมซนตัวหนึ่งเอาหญ้าแห้งไปวางบนหลังเสือแล้วจุดไฟเผา พอไฟลุกเสือก็ออกวิ่งหนีด้วยความร้อนและตกใจ ระหว่างทางได้พบกับวัวจึงได้ตะโกนถามว่าจะทำอย่างไรดี วัวอยากแกล้งเสือจึงตะโกนบอกเสือให้วิ่งเข้าไปในพงหญ้าแห้ง เมื่อเสือทำตามไฟยิ่งลุกลามมากขึ้นอีก กระทั่งไปพบควายเสือก็ตะโกนถามควายอีก คราวนี้ควายรู้ลึกสงสารเสือจึงบอกให้กระโจนลงน้ำ เสือกระโดดลงน้ำจนไฟดับรอดชีวิตมาได้แต่ร่างของเสือมีรอยไฟไหม้ทั่วร่างกาย ตั้งแต่นั้นมาเสือจึงมีลาย และด้วยจิตอาฆาตเสือจึงชอบจับวัวกินเป็นอาหาร วัวจะกลัวเสือมาก ส่วนควายจะมีบุญคุณ เสือจึงทำเครื่องหมายสีขาวไว้บริเวณที่คอของควาย หากไม่จำเป็นจริง ๆ แล้วเสือจะไม่กินควาย และควายก็ไม่กลัวเสือด้วย ที่แปลกคือกระต่ายจอมซนไม่ได้รับผลร้ายใด ๆ เลย

นิทานเรื่อง “กำเนิดม้า วัวและควาย”

เคยมีคนตั้งข้อสงสัยว่าทำไมม้าจึงวิ่งเร็ว วัวไม่ชอบน้ำ แต่ควายกลับชอบน้ำ นิทานอธิบายเหตุเรื่องนี้มีอยู่ว่า ครั้งหนึ่งมีฤๅษีตนหนึ่งบำเพ็ญตบะจนมีฤทธิ์แก่กล้าสามารถเนรมิตสิ่งต่าง ๆ ได้ดังใจปรารถนา ในวันหนึ่ง ขณะที่ฤๅษีจุดเทียนบูชาไฟอยู่ เกิดอยากได้สัตว์มีเขาร่างใหญ่ จึงใช้ขี้ผึ้งปั้นได้ควายตัวหนึ่ง เมื่อลูกจากที่นั่งไปเดินจงกรมเห็นดินดานสิ่งามจึงนำมานับ สัตว์มีเขาร่างสันทนต์ได้วัวตัวหนึ่งไว้เป็นคู่กับควาย แต่ยังไม่พอใจจึงขี้ผึ้งกับดินดานจำนวนไม่มาก



ชื่อหนังสือพิมพ์ ไทยนิวส์	วันที่ ๔ S.A. 2533	ปีที่ 40	ฉบับที่ -	หน้า 5
-------------------------------------	------------------------------	--------------------	---------------------	------------------

ฤๅษีจึงปั้นสัตว์ร่างเปรี้ยวไว้เขาก็คัวหนึ่งเรียกชื่อว่า ม้า จากนั้นจึงเนรมิตให้มีชีวิตขึ้น พร้อมมอบ
“แก้วล้นลม” ซึ่งเป็นแก้ววิเศษใครได้ออมจะวิ่งเร็วปานลมพัด

ควาย วัวและม้า คบหากันเป็นมิตร ทุกวันจะไปเที่ยวด้วยกัน และแต่ละวันจะผลัด
กันครอบครองแก้ววิเศษ ต่อมาสัตว์ทั้งสามเกิดความโลภอยากได้แก้วไว้ตัวประจำ ควายถือว่า
ตนเป็นพี่ใหญ่จึงยึดแก้ววิเศษโดยอมไว้ในปาก วันหนึ่ง ควายเกิดรู้สึกร้อนจึงถอดชุดหุ้มกายออก
คายแก้ววางไว้ แล้วลงอาบน้ำในสระ ส่วนวัวเห็นดังนั้น จึงออกอุบายทำที่เป็นล่อลุดชุดลงไปอาบ
น้ำด้วย ลักประเดี๋ยวก็รีบขึ้นมาก่อน แล้วฉวยโอกาสเอาแก้วมาอม พร้อมใส่ชุดด้วยความรีบ
เร่ง และด้วยความรีบนั้นเองชุดที่วัวหยิบมาใส่เป็นชุดของควายไป แต่ช้าไม่ได้เพราะควายกำลัง
ตะกายขึ้นฝั่งมาพอดี วัวรีบวิ่งออกไปอย่างรวดเร็ว ทั้ง ๆ ที่อยู่ในชุดของควาย ส่วนควายเมื่อรู้
ว่าวัวขโมยแก้วไป จึงใส่ชุดของวัวที่ล่อลุดกองไว้แล้วรีบวิ่งตามไปพลางร้องไห้ไปพร้อมกับเปล่งเสียง
ร้องดัง “แวงะ ๆ แง... แวงะ ๆ แง...”

วัวอมแก้ววิเศษวิ่งมาไกลแสนไกลรู้สึกเหนื่อยและร้อน เมื่อพบสระน้ำแห่งหนึ่ง คาย
แก้วไว้ แล้วลงไปดื่มกินน้ำในสระ พฤติกรรมของวัวที่ผ่านมามีพยานตาของม้าผู้ชาญฉลาด เมื่อ
จวบโอกาสเช่นนี้ ม้าจึงรีบฉวยแก้วมาอมแล้วกระโจนหนีไปทันที ส่วนวัวเมื่อขึ้นจากสระเห็นม้า
วิ่งหนี รู้ว่าแก้วถูกม้าลักไป จึงออกวิ่งตามพลางร้องขอแก้วคืนว่า “เอามา...เอามา...” ส่วนม้า
ดีใจที่ได้แก้ววิเศษ วิ่งไปหัวเราะไปเสียงดัง

“ฮึฮั ฮึ... ฮึฮั ฮึ...”

ตั้งแต่นั้น ควายจึงมีหนังกีบตึง เพราะใส่ชุดของวัวซึ่งตัวเล็กกว่า เสียงร้องของควาย
เป็นเสียงร้อง “งะงะงะ” หรือ “แวงะแวง” และชอบน้ำเป็นพิเศษเพราะฤๅษีปั้นควายด้วยขี้ผึ้ง
น้ำทำให้ขี้ผึ้งแข็งแรง ขณะเดียวกันควายไม่ชอบแสงแดด เพราะแสงแดดมักแผดเผาให้ควายอ่อน
กำลังขี้ผึ้งอ่อนตัว สำหรับวัวมีหนัวย่อน เพราะใส่ชุดของควายซึ่งตัวใหญ่กว่า เสียงร้องของ
วัวเป็นเสียง “เอามา ๆ” หรือ “ออมอ ๆ” และชอบแดดเป็นปกติเพราะถูกปั้นจากดินดานซึ่ง
เมื่อดินได้แดดจะแข็งแรง ขณะเดียวกันวัวก็ไม่ชอบน้ำ เพราะน้ำจะทำให้ดินอ่อนตัว วัวก็จะอ่อน
กำลังเช่นกัน สำหรับม้า ฤๅษีออกแบบปั้นให้ร่างเปรี้ยวไม่มีเขา ปรับตัวอยู่ได้ทั้งสภาพร้อนและ
เย็น เพราะถูกปั้นจากดินผสมขี้ผึ้ง วิ่งเร็วเพราะมีแก้วแล้วชอบปากขบฟันตลอดเพราะเกรงแก้วจะ
หลุดจากปาก ส่งเสียงร้องเป็นเสียง “ฮึฮั ฮึ... ฮึฮั ฮึ...”

(อ่านต่อวันจันทร์หน้า)

สนั่น ธรรมธิ

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่